

Nr 941

av fru Lewén-Eliasson och fröken Mattson
om en central befolkningsberedning.

För vår värld som helhet framstår som 1970-talets och de närmast följande årtiondenas största frågor befolkningsökningen, resurs- och miljöförstörelsen och den gapande klyftan mellan rika och fattiga. Lösningen av dessa problem måste sökas i global samverkan. Vårt land är sedan länge aktivt i Förenta nationerna för att förmå och möjliggöra för världsorganisationen att angripa dem i en för alla länder gemensam ansträngning.

Vid 1970-talets ingång antog FN en allmän utvecklingsstrategi som på en rad områden angav mål och medel för det nationella och internationella utvecklingsarbetet. Strategin var dock fåordig eller vag med avseende på viktiga sidor av den ekonomiska och sociala utjämningspolitiken, miljöskyddsfrågorna och befolkningspolitiken.

På svenskt initiativ antog FN:s generalförsamling 1970 ett särskilt uttalande med riktlinjer för utvecklingsarbetets sociala komponenter. Till grund härför låg bl. a. ett betänkande som utarbetats vid ett expertmöte i Stockholm som anordnats av FN på svensk inbjudan.

Då det gäller skyddet av den mänskliga miljön och naturresurserna söker vårt land göra en insats genom sina initiativ till 1972 års stora FN-konferens i Stockholm och ett aktivt arbete på en internationell deklaration i miljöskyddsfrågan. Om världskonferensen antar deklarationen och ett däri ingående handlingsprogram har FN fått vad man kan kalla en delstrategi för den globala ansträngningen att skydda naturresurserna och den mänskliga miljön.

På befolkningsfrågans område gör Sverige sedan många år särskilda ansträngningar inom FN för att aktivera arbetet på lösningen av den ohämmade folkökningens problem. Under förarbetet på den världskonferens i befolkningsfrågan, som FN beslutat anordna 1974, har svenska delegationer särskilt understrukt kravet på att en FN-strategi utarbetas för befolkningsfrågan med ett handlingsprogram för nationell och internationell befolkningspolitik.

Sverige måste som andra länder dra konsekvenser av den internationella utvecklingen och i sin nationella politik i eget intresse ta sin del av ansvaret för världsutvecklingen. Numera är det påtagligt för alla att miljöskyddsarbetet är en samtidigt nationell och internationell angelägenhet som kräver uppoffringar av oss själva och av andra länder i lika mån.

Den sociala rättvisans och solidaritetens krav leder till en utjämningspolitik i vårt eget land, och i arbetet på att minska de gapande klyftorna mellan rika och fattiga folk lämnar vi ett bidrag i form av det bistånd för vilket riksdagen enhälligt beslutat uppställa målet att vår uppoffring budgetåret 1974/75 skall uppnå ett etappmål motsvarande en procent av nationalprodukten.

Också befolkningspolitiken har inslag som berör vår inhemska politik lika väl som den internationella politiken. Under inga förhållanden kan vårt land och vårt folk vara oberört av den enorma folkökningen, av allt att döma i genomsnitt omkring 100 miljoner om året eller över tre tusen miljoner människor under återstoden av detta århundrade, på en planet som redan nu på många håll präglas av en förfärande överbefolkning och resursförstöring. Även i vårt eget land märker vi hur hopträngning av människorna i koncentrerade bebyggelseområden, en stor resursåtgång och en hög levnadsstandard bland växande grupper medför påtagliga överbefolkningssymtom och stora sociala problem. På vår ekonomiskt och teknologiskt avancerade nivå upplever vi från tid till annan krisartade fenomen då det gäller sysselsättningen, utbildningen, bostadsförsörjningen, de sociala serviceanordningarna osv. I varje fall drabbar brister på dessa områden geografiskt eller socialt avgränsade delar av befolkningen — brister som skulle kunna motverkas av en rationell samhällsplanering och en medveten befolkningspolitik.

För världen i stort måste på sikt en stabilisering av befolkningen uppnås. Folkökningen måste med andra ord upphöra. Frågan är inte *om* det skall ske utan *när* och *hur* det skall ske. En viktig förutsättning för en rationell befolkningspolitik är att människorna kan planera sin barnalstring, att de har kunskaper och tillgängliga medel att hindra att barn kommer till som inte är önskade av sina föräldrar. Det bör anses som en mänsklig rättighet att ha kunskap om befruktningshindrande metoder, men tyvärr finns ännu inte tillgång till kontrceptiva metoder och preventivmedel som är så lättskötta och lättillgängliga att alla har tillgång till dem och fullt förtroende för dem. Särskilt i de fattiga länderna med deras enorma folkökning är detta ett problem som kräver en snabb lösning. — Mexico, som de två senaste årtiondena fördubblat sin befolkning till ca 50 miljoner, har nu en ökningstakt som skulle medföra att landet inom 100 år uppnådde mer än 1 500 miljoner människor om inte en katastrof inträffat dessförinnan eller människornas reproduktionsbeteende ändras. — Sverige gör en viktig insats för de fattiga länderna genom att befordra och delta i finansieringen av det samarbete som etablerats mellan forskare i hela världen och världshälsoorganisationen WHO för att få fram tillförlitliga och lättillgängliga kontrceptiva medel och metoder. Även för vårt folk har denna forskning stor betydelse.

Ännu för ett par år sedan kunde konstateras att omkring 30 procent av alla barn i vårt land föds utom äktenskapet eller inom 8 månader

efter föräldrarnas vigsel (fr Hannes Hyrenius, *Så mycket folk*, 1970, s. 66). Även om många av dessa barn var önskade av sina föräldrar kan det antas att en stor del icke skulle ha fötts om föräldrarna iakttagit en medveten födelsekontroll. Det stora antalet aborter även i vårt land vittnar om hur mycket mänskligt lidande som skulle kunna undvikas om kunskapen om och tillgången till lättskötta preventivmedel motsvarade människornas önskningar. En undersökning i Förenta staterna häromåret har ansetts kunna tyda på att om antalet födda barn motsvarade människornas eller i vart fall kvinnornas faktiska önskemål folkkökningen där skulle kraftigt minska eller nära nog avstanna (*Population Growth and America's Future*, an interim report prepared by the commission on population growth and the American future, Wasbington 1971, s. 26). Inför de svåra avgöranden vi som folk och enskilda har att träffa i frågan om avbrytande av icke önskat havandeskap är det av stor vikt att vi på allt sätt stödjer forskning och undersökningar, som kan medföra ett minskat behov av de aborter som i själva verket ingen önskar och de flesta betraktar som en sista utväg ur en svår situation. Både i en global och i en svensk befolkningspolitik måste en utbyggd verksamhet för allmän tillgång till befruktningshinderande medel vara ett viktigt inslag. Över huvud behöver människors bevekelsegrunder för barnalstring undersökas.

Även om vårt folk i dag inte för egen del behöver ställa sig inför frågan om en medveten minskning av fruktsamheten som ett önskvärt mål för samhällets strävan, är det i det internationella perspektivet viktigt att vi undersöker vårt folks attityder till en befolkningskontroll som innebär en numerärt sett stationär befolkning. Sådana undersökningar kan hjälpa oss att förstå andra folks beteenden och kanske bistå dem i en strävan att ändra beteende.

En prövning av frågan om hur stor befolkning som är önskvärd i ett land — och i olika delar av landet — med våra förutsättningar och vår levnadsnivå medför att både invandringen från andra länder och den inrikes omflyttningen behöver studeras ingående. Vårt förhållande till invandringen och invandrarna är föremål för ständig prövning från nationella utgångspunkter men kan — i ett längre och vidare perspektiv av nordisk och vidgad europeisk och global samverkan — behöva prövas även från internationella utgångspunkter.

Den senaste långtidsutredningen har kalkylerat med olika antaganden rörande invandringen och befolkningstillväxten under det närmaste årtiondet och diskuterat innebörden av olika alternativ för tillgången på arbetskraft. Sådana undersökningar kan nu behöva göras utifrån nya antaganden, t. ex. rörande befolkningens önskvärda storlek och ålderssammansättning. Följande synpunkt på denna fråga från en demografisk expert må anföras:

Prognoser över befolkningsutvecklingen i kommuner och regioner har intill senare tid vanligen utförts som punktinsatser utan tillräcklig kontakt med prognosutredarna. Detta har lett till det välkända förhållandet att summan av de enskilda kommunernas förväntningar i förhållande till framtida folkmängd vida överstiger den ram, som bestämmes av rimliga prognoser för hela rikets befolkning.

Planering och utveckling för en enskild kommun eller region måste givetvis inpassas i ett system tillsammans med hela landets övriga kommuner och regioner. Att härvidlag prognoserna för hela riket kan förutsättas vara något elastiska på grund av invandring är en omständighet, som givetvis måste tas med i utformningen av ett sådant system, (Hyrenius, a. a. s. 76).

Dessa synpunkter har i dagarna fått en aktuell illustration genom en diskussion inom de socialdemokratiska organisationerna i Stockholms län som utmynnat i bl. a. följande uttalande:

Alltför snabba förändringar och en alltför snabb tillväxt i regionen innebär risk för sociala och ekonomiska problem. En accelererande befolkningsökning är därför ej önskvärd, den skulle innebära ett ökat tryck i fråga om de redan pressade utbyggnadsbehoven.

Målsättningen bör vara en *balanserad tillväxt* inom ramen för utvecklingen i landet i sin helhet, där resurser även fördelas till angelägna behov i vad gäller förbättring av den befintliga stadshyggnaden och servicen till allmänheten exempelvis i fråga om kollektiva kommunikationer, bostadsbyggandet m. m.

Vill man påverka befolkningstillväxten positivt i vissa områden och negativt i andra är det viktigt att lära känna människornas reaktioner och attityder inför olika livs- och bebyggelseformer. Urbaniseringens för- och nackdelar bör studeras inte endast som en ekonomisk fråga och ett miljöskyddsproblem utan som ett allmänt sociologiskt problem. "Vi flytt int!" är ett slagord. "Varför flytt vi int?" och varför andra flyttar är frågor som söker sina svar. De svaren bör ingå i samhälls- och befolkningsplaneringen. I global skala är problemet att alltför många flyttar utan att det finns rimliga förutsättningar för ett bättre liv. Sverige bör kunna lämna bidrag till förståelsen av ett globalt problem av mycket stora dimensioner.

Av betydelse för både befolkningsutvecklingen och arbetskraftstillgångarna är kvinnornas ställning i arbetslivet och deras benägenhet och möjlighet till förvärvsarbete. Det torde vara ett väl känt förhållande — dokumenterat från så olika miljöer som Sverige och dagens Kina — att en ökning och breddning av kvinnornas förvärvsarbete minskar fruktbarheten. Inom ramen för våra bidrag till en global befolkningspolitik lika väl som för svensk arbetsmarknadspolitik bör denna fråga studeras ytterligare i vårt land.

De förändringar i äktenskapsbildningen som äger rum i vår kultur påverkar befolkningsutvecklingen och familjepolitiken. Dessa frågor studeras fortlöpande inom ramen för den socialpolitiska planeringen, men

de kan behöva prövas även inom ramen för överväganden rörande svenska insatser i en internationell befolkningspolitik.

En fortlöpande diskussion äger rum om hur den medicinska utvecklingen påverkar dödligheten. Demografiska aspekter på dessa frågor behöver studeras. Verkningarna för de sociala trygghets- och välfärdsanordningarna av en ytterligare växande andel äldre i befolkningen behöver prövas i nationellt och internationellt perspektiv.

Inför det av FN proklamerade Världsbefolkningsåret 1974 och därunder Världsbefolkningskonferensen har FN:s generalsekreterare vädjat till alla regeringar att tillsätta särskilda kommittéer för att förbereda varje lands deltagande i denna verksamhet. Svenska regeringen har nyligen genom sitt ombud i FN:s befolkningskommission meddelat att den har för avsikt att tillsätta ett sådant beredningsorgan.

Världsbefolkningskonferensen kommer att — med befolkningsutvecklingen i världen och i enskilda länder som utgångspunkt — behandla en rad frågor rörande befolkningspolitik, arbetsmarknadspolitik, födoämneshälsa, miljöskyddsfrågor, harna- och ungdomsvård och utbildning, hälsovård och familjeplanering, kvinnornas ställning osv. För att Sverige skall kunna lämna fullgoda bidrag till konferensen och till utformningen av den globala befolkningspolitik som man bör syfta till, är det viktigt att förberedelserna inleds snart och får både bredd och djup. Därvid bör både demografisk och annan expertis medverka.

Vi hemställer därför

att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att en central befolkningsberedning kommer till stånd, med uppgift att förbereda Sveriges deltagande i Världsbefolkningskonferensen 1974 och medverka vid utformningen av Sveriges bidrag till en global befolkningspolitik samt att därutöver i internationellt perspektiv ta upp de frågor rörande Sveriges befolkningsrörelser och befolkningsutveckling, som den finner böra ytterligare prövas, och föreslå de utredningar och andra åtgärder som den må finna påkallade.

Stockholm den 26 januari 1972

ANNA LISA LEWÉN-ELIASSON (s) LISA MATTSON (s)